

Khmelnitsky O.S.

Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda

EDUCATIONAL ACTIVITY OF N. MAKKAVEYSKIY AND HIS INFLUENCE IS ON DEVELOPMENT OF PEDAGOGIC AS SCIENCES

Summary

In the article development of education is analysed in Ukraine at the XIX of – at the beginning XX of age and activity of higher educational establishments from training of pedagogical personals. Investigational educational activity of professor of the Kyiv Theological Academy Nicolay Makkaveyskiy on the basis of generalization of pedagogical inheritance of scientist, his publications, programs. It is discovered that Nicolay Makkaveyskiy was ill for development of pedagogic as sciences through research of its historical aspects, the scientific and teaching activity. A scientist cared of creation of department of pedagogies and room of experimental psychology in the Kyiv Theological Academy. The reformative looks of Nicolay Makkaveyskiy were instrumental in perfection of skilled preparation of teachers, selection of pedagogies, in the separate area of know ledges, to creation of department from this object.

Keywords: Kyiv Theological Academy, pedagogic, history of pedagogic, education, studies, spirituality, reformation of education, department of pedagogies.

УДК 371

ПРОБЛЕМИ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ІЛАРІЯ КАРБУЛИЦЬКОГО

Шевчук О.Р.

Чортківський державний медичний коледж

Проаналізовано стан українського шкільництва Буковини на початку ХХ століття та ставлення до нього австрійської влади і місцевого населення, зокрема селян. Подано статистичні дані, що засвідчують тенденції розвитку народної освіти в краї. Визначено основні життєві орієнтири жіноцтва Буковини в дослідницький період. Розкрито причини безправного становища жінки в тогочасному суспільстві. Проаналізовано погляди І. Карбулицького на розвиток жіночої освіти, зокрема, необхідність створення системи навчання і виховання дівчат, залучення їх до діяльності жіночих громадських та культурно-просвітницьких організацій з метою формування високоморальної, духовно багатой і освіченої особистості жінки.

Ключові слова: Іларій Карбулицький, українське шкільництво Буковини, жіноча освіта, феміністичний рух на Буковині, моральне виховання дівчат, діяльність громадських організацій, культурно-просвітницькі товариства.

Постановка проблеми. У суспільно-політичному житті та громадському русі Буковини першої половини минулого століття особливої актуальності набула боротьба за рівноправність жінки у всіх сферах життєдіяльності. Посилило її національно-культурне відродження, що досить широко розвивалося в краї наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. До феміністичного руху прилучилася прогресивна українська інтелігенція – письменники, митці, педагоги, лікарі, громадські діячі, які бачили в жінці рівноправну учасницю суспільного життя, творця духовних і матеріальних скарбів рідного народу. Активним учасником цього руху був також Іларій Карбулицький (1880-1961 рр.) – відомий педагог і організатор освіти Буковини, письменник і журналіст, громадсько-культурний діяч. Однак його здобутки в цій сфері професійної і культурно-просвітницької діяльності не привернули належної уваги дослідників, хоча заслуговують на сучасне сприйняття, осмислення і практичне використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєво-творчий шлях і багатоаспектна громадська діяльність визначного буковинського педагога, просвітника, письменника і журналіста І. Карбулицького стала предметом наукового дослідження, через певні ідеологічні обставини, тільки з проголошенням незалежності України. Важливі для нашого пошуку відомості й оцінки його діяльності знаходимо в роботах М. Богайчука, Р. Дуба, О. Добржанського, І. Калиняка, Т. Марусик, І. Мусієнка, Д. Пенішкевич, Ф. Погребенника, І. Снігура, В. Старика, Л. Тимчук, М. Юрійчука та ін. У контексті окресленої проблеми заслуговують на увагу праці О. Гнатчук, М. Марчук, З. Нагачевської, Д. Пенішкевич, І. Червінської та ін., в яких проаналізовано загальні тенденції розвитку феміністичного руху в краї, зокрема й жіночої освіти.

Мета статті – виявити особливості та основні напрями проблем жіночої освіти в педагогічній спадщині Іларія Карбулицького.

Виклад основного матеріалу. Історія національної школи Буковини сягає своїм корінням у кінець XIX – початок XX ст. – період національного відродження краю, зокрема й освіти його корінного населення – українців. У цьому процесі важливу роль відіграло товариство «Руська школа», засноване у 1887 р. В його статуті, зокрема, чітко визначена головна мета діяльності: «... Роздумувати над потребами українського шкільництва, займатися основанням і розвитком українських шкіл і піддержувати справу публічного й домашнього виховання на основі рідної мови...» [3]. Завдяки ініціативі товариства та за участю прогресивних українських діячів у кожному селі Буковини були відкриті народні школи. Аналіз їх становища показує, що в 1910/1911 н.р., наприклад, згідно з «Річником Австрійської Статистики за 1912 рік» діяла 531 школа, а саме: 216 українських, 179 румунських, 82 німецьких, 12 польських, 5 угорських та 36 мішаних шкіл [3]. Ці цифри досить яскраво відображають поліетнічний характер буковинського населення, особливості національних відносин у шкільній освіті. Багатомовність шкіл зумовлювалася національною та етнічною строкатістю більшості населених пунктів буковинського краю.

Зазначимо, що пробудження національної самосвідомості і прагнення українців Буковини до знань, до здобуття фахової освіти гальмувалося цілою низкою складних об'єктивних і суб'єктивних причин. Найбільшими серед них виступали злиденні умови життя населення, в основному селян. Крім того, в краї сформувалася незначна кількість української інтелігенції, яка навіть напередодні Першої світової війни не перевищувала 1100 осіб (0,36% від усього населення краю), що було головною причиною низької національної самосвідомості українського населення.

Не менш сильним гальмом стали складні відносини між румунами (волохами), які вважали Буковину своїм краєм, та українцями (русинами). Ці відносини негативно впливали на всі аспекти життя краю: політичні, релігійні, соціальні, культурні, освітні. Негативно позначилася на життєдіяльності буковинців відсутність єдиної української держави, до якої б входила Буковина, бо різні країни, окуповуючи буковинський край, насаджували тут свою систему освіти, свою мову, через що впродовж багатьох десятиріч діти українців змушені були навчатися чужою мовою – німецькою, румунською або польською.

Так, характеризуючи статистико-демографічний та соціальний стан населення українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст., константує, що у кінці XIX ст. рівень писемності краю становить 29,6%, у тому числі 28,7% уміло читати і писати, 0,9% тільки читати, 70,4% були зовсім неписьменними. В українських повітах, зазначає він, цей показник був дуже нижчим: так, у Кіцманському повіті в 1900 р. уміло читати і писати 23,9%, тільки читати – 1,3%; у Вижницькому – відповідно 19,3% і 0,9%; у Чернівецькому – 20% і 0,8%. На початку 1914 р. на Буковині уміли читати і писати 45,2% населення [1], а серед дітей 7-річного віку письменних було 57,6%,

8-річного – 41,2%, 9-річного – 34,7%, 10-річного – 35,6%. За даними 1907 р. на 100 чоловік на Буковині було 70 неписьменних, а на решті території імперії лише 35, що дозволяло історикам робити висновки, що «більше, ніж в іншому місці (на Буковині – прим. М.М.) темних, неосвідчених, тих, хто живе в темряві» [5]. Особливо значний відсоток неписьменних був на селі (3/4 громадян), серед жінок – 74,5% і в гірській місцевості до 95%. Таке становище зумовило деякі особливості розгортання просвітницької та національно-громадської роботи, оскільки «неписьменні селяни довгий час з недовірою ставилися до інтелігенції, вважаючи її представників панами, слабо реагували на заклики, які поширювалися за допомогою друкованого слова, були консервативними, недовірливими, малоактивними і неорганізованими у громадських справах, покладали надії щодо покращення свого становища не на власні сили, а на волю імператора, уряду, інших структур». Однак і за цих обставин особливо складним було становище жінки і хоча її права і можливості щодо освіти привертала увагу прогресивних кіл суспільства. Проте в українському жіночому русі на Буковині кінця XIX – початку XX ст. орієнтири жіноцтва: на освіту як основу духовного розкріпачення жінки, на благодійно-доброчинну діяльність (допомога сиротам, убогим, хворим, пораненим, біженцям тощо) в умовах чужоземного поневолення чи воєнного лихоліття, які конкретизувались у соціально-релігійному та громадсько-суспільному напрямі.

Проте, незважаючи на всі ці несприятливі обставини, потяг українців Буковини, її національної еліти до політичного, культурного, економічного та освітнього прогресу був сильнішим, аніж жорстокий гніт чужинців. Зокрема, серед буковинської інтелігенції того часу варто відзначити активну діяльність у цьому напрямі прогресивного педагога кінець XIX – початок XX ст. Іларія Карбулицького, який у офіційних звітах як учитель і директор школи, а також у виступах на громадських зібраннях і в процесі, а також у художніх творах неодноразово підкреслював важливість та необхідність жіночої освіти.

Зазначимо, що особливо хвилювала І. Карбулицького ситуація, що склалася у селлах Буковини щодо навчання дівчат. За його спостереженнями, переважна більшість селян не бажала бачити своїх дочок письменними, дбаючи про їх майбутнє, оскільки сільські неписьменні парубки не поспішали одружуватись з освіченою дівчиною через те, що «...вона би си зараз брала з ним в лаби. Казала би: я мудра, а ти туман...» [3]. Позаяк у сільській місцевості освіта не мала широкої популярності, то кількість грамотних парубків була незначною. Батьки ж, реально оцінюючи ситуацію, задля «щастя» своїх дочок уникали їх навчання у школі. Крім того, багаторічна безправність українського народу, класовий характер суспільства, політика поневолення і пригнічення корінної нації призвели до того, що у простого українця сформувалась переконаність у тому, що «...з якої дівчини німецької вийшло би щось великого, а що з нашої мужицької?»

[2]. Батько-селянин оцінює освіту дівчини як необов'язкову, і, взагалі, «жіночий пол» розглядається «...з одної простої причини, щоби лише вийти заміж...» [3]. Отже, сенсом життя сільської дівчини є тільки заміжжя, причому ж за будь-яких обставин. Саме тому Іларій Карбулицький в оповіданні «Він мені вповідав» з тривогою і болем описує, як самі матері штовхають своїх доньок на небезпечний шлях розпусти, виставляють їх на показ, наче на виставку, малюють, пудрують, посипають їхнє волосся золотим порошком, щоб вилискувало, привертало увагу. Як на головну причину такої «турботи» матерів за долю доньок І. Карбулицький вказує на тогочасні суспільні обставини, на те, що «...дурний світ, який уважає невідданих дівчат за сміх, за великий встид...» [3].

Водночас педагог, аналізуючи суспільні процеси, зазначає, що погляди чоловіків на жіночу освіту поступово змінюються. На його думку, у молодих чоловіків починає формуватися новий ідеал майбутньої дружини – розумної, освіченої, чесної, яка «...розуміє обов'язок свій і розуміє обов'язок муштин...» [3]. За спостереженнями педагога, такі «найліпші прикмети дівчат» кінця XIX – початку XX століття висували освічені, порядні чоловіки, які мріяли обрати собі для подружнього життя розумну, добре виховану, освічену дівчину. У цьому контексті цілком закономірно може виникнути питання: звідки бралися на селі грамотні хлопці, якщо освіта не мала широкого розповсюдження, на неї не вистачало ні часу, ні коштів. І все ж селяни допускали можливість навчання хлопців, однак будь-яка ідея освіти дівчини багатьма з них оцінювалася як «...дурна відумка панска...» [2].

Аналізуючи суспільні процеси в тогочасному буковинському селі, І. Карбулицький виявив, що подекуди з'являються освічені чоловіки, які бажають поєднати своє життя з такою ж жінкою. Тому заможні панянки, мріючи вдало вийти заміж, подаються до навчальних закладів, незважаючи на свої здібності. Як результат, зазначає педагог, зростає кількість жінок, які лишень самі себе вважають ученими, а всіх інших висміюють. Тобто, спостерігається явище фальсифікації цінності освіти: вона розглядається не як «дорога світла, правдиво-шляхетного життя», а як спосіб піднесення себе над іншими. Бути «грамотною» серед багатих дівчат ототожнюється з поняттям «бути модною». Тому І. Карбулицький, наполегливо відстоюючи необхідність навчання і дівчат, і хлопців, водночас різко засуджує таких лжевчених жінок, які при будь-якій нагоді гордовито заявляють: «Я учена!» Саме через це навіть прогресивні ідеї, що починають зароджуватись у суспільстві, хибно оцінюються, викривляються, і багатьма його членами не сприймаються як необхідні та цінні. І. Карбулицький, на нашу думку цілком слушно зазначає, що причиною такого стану справ щодо жіночої освіти є не тільки відсутність належної школи для народу, а й саме небажання людини вчитися, намагання фальшиво пристосуватися до розвитку і особливостей суспільних подій.

Педагог наполегливо відстоює ідею формування високоморальної, духовної багатой і освіченої

жінки, описуючи у своїх у художніх творах реальне становище дівчат, особливо сільських, які вдаються до всяких деморалізуючих засобів, виступає проти брутальності, розпусти, наголошує на необхідності збереження духовності і моральності як найважливіших цінностей українського народу. У цьому процесі – духовного оновлення життя народу – він особливо важливу роль відводить жінці і її освіті. Адже вона за своєю суттю не лише продовжує рід, виховує дитину, а й втілює в неї свідомо і підсвідомо норми християнської моралі, народної етики, почуття патріотизму. На його слушну думку, вплив жінки на розвиток суспільних подій важливий і суттєвий, хоча і не проявляється у відкритій формі: вона все ж керує суспільством, але опосередковано, через своїх дітей, які виростають чи духовно багатими особистостями, чи простими членами суспільства, але всеодно визначають суспільний прогрес.

Тому цілком закономірно на різних етапах історичного розвитку поставала необхідність створення системи навчання та виховання дівчини як дійсно розвиненої, рівноправної у суспільстві особи. Саме тому І. Карбулицький у своїх педагогічних, публіцистичних статтях, художніх творах, публічних виступах на громадських зібраннях підкреслює важливу роль української інтелігенції, особливо жіночих громад, у справі виховання цвіту української нації – дівчат і жінок.

У статті «Рятуйте наших дівчат від тілесної і душевної загибелі...» педагог розмірковує, що селянство активно пролетаризується, найперше це проблема бідних дівчат, які не мають постійної праці на селі, тому перебираються до міста, куди їх вабить не тільки великий зарібок, але й інші обставини. І. Карбулицький стурбований, що «наївні селянські дівчата» потопають у «міським моральним багні і вертаються опісля у село або морально-душевними або навіть і тілесними каліками», тому він вважає, що необхідно «подумати над можливими способами опіки над цими дівчатами», що повинно стати завданням чернівецького інтелігентного жіноцтва [4]. Роботодавці, як правило, не цікавляться вільним часом робітниць, дівчата не зайняті, тому починають свою «кар'єру від кіна», потім захоплюються модним одягом, алкоголем і розпущеною, а далі – окремим з них «падають стрімголов у безодню». На запитання, як запобігти цьому явищу, І. Карбулицький відповідає: «передусім втворити їм очі!», тобто освідчувати, виховувати цих дівчат. Важливо діяти системно: скласти «план опіки»: мати списки всіх дівчат з точними адресами, влаштовувати для них культурно-просвітницькі заходи в Народному домі «з відповідними та цікавими викладами, товарицькими забавами, читанням гарних речей з літератури, музикою і співами, а нарешті й танцями». «Спеціальний комітет, продовжує він, повинний заопікуватись тими дівчатами, що дуже часто блукають Чернівцями без служби, не вертають на село, але з нужди беруться за ремесло тайної проституції. Такому комітетові повинен допомогти магістрат, поліцейське управління, «дирекція азілю для бездомних», різноманітні організації. Автор не

вважає цей план бездоганим, але підкреслює, що «Це дуже вдячне поле для нашого інтелегентного міського жіноцтва» [4].

Школа, на думку І. Карбулицького, головна освітньо-виховна інституція, від якої залежить майбутнє українського народу, тому звертається до батьків із закликом: «Посилайте й ви ваших дітей пильно до школи, а будете бачити, що ваші діти будуть вам колись вдячні» [3]. Турбують педагога проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами, безпритульних, бездоглядних. Він, аналізуючи досвід «лісових шкіл» Німеччини, висловлює надію, що спеціальні школи запрацюють і на Буковині. Тілесно нездорові діти, на його думку, повинні навчатись у школах зі спеціально облаштованими класними приміщеннями, відповідною організацією навчально-виховного процесу. Наголосимо, що саме в цьому Іларій Карбулицький вбачав виконання священ-

ного обов'язку інтелігенції перед народом у вихованні підростаючого покоління. Тому він закликає її до рішучих дій, до підтвердження слів конкретними справами, адже «...це ж наші діти, нашого поневоленого народу, якому ми так дуже хочемо служити» [4]. Водночас просвітитель, усвідомлюючи катастрофічну ситуацію з освітою дітей і, особливо дівчат, пагубне становище народу, який мириться з приниженням своєї гідності через свою простолюднську темноту.

Висновки і пропозиції. Отже, І. Карбулицький наголошує на важливості жіночої освіти і діяльності громадських жіночих організацій як основних чинників формування суспільної свідомості українців буковинського краю. У цьому процесі школу він визнавав як головну інституцію народу, що має відповідати його потребам, оскільки від результатів її діяльності залежить і його доля, і доля його держави.

Список літератури:

1. Добржанський О. В. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст.: [моногр.] / Олександр Володимирович Добржанський. – Чернівці: Золоті литвари, 1999. – 574 с.
2. Карбулицький І. І. Моц гірко на світі жити // Буковина. – 1901. – № 13. – С. 3.
3. Карбулицький І. І. Він мені вповідав. Оповідання // Буковина. – 1903. – № 15-19. – С. 1-2.
4. Карбулицький І. І. Рятуйте наших селянських дівчат від великоміської моралі і тілесної загибелі // Самостійна думка української матері. – 1931. – № 3-4. – С. 13-14.
5. Під колоніальним гнітом: Північна Буковина в др. пол. XIX – на поч. XX ст.: Документи і матеріали / упор. В. М. Ботушанський та ін. – Ужгород: Карпати, 1986. – 208 с.

Шевчук О.Р.

Чертковский государственный медицинский колледж

ПРОБЛЕМЫ ЖЕНСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИЛАРИЯ КАРБУЛИЦЬКОГО

Аннотации

Проанализировано состояние украинских школ Буковины в начале XX века и отношение к нему австрийской власти и местного населения, в частности крестьян. Подано статистические данные, свидетельствуют о тенденции развития народного образования в крае. Определены основные жизненные ориентиры женщин Буковины в исследовательский период. Раскрыты причины бесправного положения женщины в тогдашнем обществе. Проанализированы взгляды И. Карбулицького на развитие женского образования, в частности, необходимость создания системы обучения и воспитания девушек, привлечение их к деятельности женских общественных и культурно-просветительских организаций с целью формирования высоко нравственной, духовно богатой и образованной личности женщины.

Ключевые слова: Иларий Карбулицький, украинское школьничество Буковины, женское образование, феминистическое движение на Буковине, нравственное воспитание девушек, деятельность общественных организаций, культурно-просветительские общества.

Shevchuk O.R.

Chortkiv State Medical College

PROBLEMS OF WOMEN'S EDUCATION IN PEDAGOGICAL HERITAGE OF ILARII KARBULYTSKYI

Summary

The state of Ukrainian school education of Bukovyna region at the beginning of the XX century, and the attitude of Austrian authorities and local people to it, including farmers has been analyzed. Statistic data that confirm trends of public education development in the region has been offered. The main targets of women living in Bukovyna region in the investigated period have been determined. The reasons of deprived of rights position of women in the society of that time have been revealed. The views of I.Karbulytskyi on the development of women's education, in particular, the need for making the system of teaching and education of girls, their involvement in the activities of women's public and cultural-enlightenment organizations with the aim to form highly moral, spiritually rich and educated personality of the woman have been analyzed.

Keywords: Ilarii Karbulytskyi, Ukrainian schooling of Bukovyna region, women's education, feminist movement in Bukovyna region, moral education of girls, activity of public organizations, cultural-enlightenment societies.